

Krig giver fred

Jan Jakob Floryan

Bertel Heurlins bog om krig og fred spænder vidt og giver et næsten totalt overblik over de to afgørende fænomener i menneskehedens historie

Bertel Heurlin: **Krig og fred i det 21. århundrede – facts, forestillinger og forklaringer.** Forlaget Samfundslitteratur 2009, 330 s.

Det er en fremragende bog Bertel Heurlin, professor i statskundskab ved universitetet i København, har begået. På nær et enkelt sted, hvor nærværende anmelder er uenig med ham, hvorom senere, kan der ikke peges på nogen skæverter. Tværtom, bogen er trods sit vanskelige emne skrevet i et klart og forståeligt sprog. Måske med undtagelse af midtersektionen, hvor krigs- og fredsforskningens metoder og teori gennemgås. Det vil de fleste læsere, som ikke har en faglig indgang til emnet, nok springe over, men der skal også være noget for fagfolkene og de studerende. Det mindsker dog ingenlunde værdien af bogen i øvrigt.

Den bygger på en meget ligeværdig fremstilling af de to centrale fæ-

nomener i menneskehedens historie: Krig og fred. Har vi fred, fordi der har været krig, eller har vi krig fordi, der har været fred? Dette grundlæggende spørgsmål belyser og analyserer Heurlin nøgternt og afbalanceret. Han tager ikke stilling til, hvilken af disse tilstande er bedst.

Begge har medført godt og ondt. Krig har givet menneskeheden nogle af de største tekniske landvindinger, mens fred har sikret udviklingen af stabile og velhavende samfund. Og omvendt medfører krig ødelæggelser og tilintetgørelse i uhørt format, herunder af mennesker. Fred synes rosenrød, men i fredsperioder har diktatorer frihed til at slagte deres egne befolkninger (Stalin og i mindre grad Hitler). Stater kan forlade den progressive udvikling til fordel for regression, som Sovjetunionen og talrige andre har gjort det ved i praksis at tvinge samfundet baglæns i social, kulturel og

LITTERATUR

ikke mindst økonomisk forstand.

Lad os se lidt nærmere på Heurlins fremlæggelse af emnerne. Hans fremstilling er i høj grad nutidig, men historien er ikke glemt. 1700-tallets store krigsteoretiker Carl von Clausewitz er der som en grundpille. Det er ham med den udødelige sentens, at krig er en fortsættelse af politik med andre midler. Men Heurlin går længere tilbage til kineseren Sun-Tsu fra det 2. århundrede før Kristus og et skrift, *Krigskunsten*, der tilskrives ham. Det er en kort bog til belæring af feltherrer og fyrster om, hvordan og hvilken krig kan vindes, og hvordan den helst skal undgås. For skønt krigstænkere er Sun-Tsu ikke i tvivl om, at man undgå krigen, og alligevel realisere sine mål, er det det bedste.

Fyrsten

Andre store krigstænkere og -teoretikere, Heurlin bringer op, er Niccolò Machiavelli, i almenheden nok bedst kendt for macchiavellismen, som han udfolder i værket *Fyrsten* fra 1532, hvor han giver 'fyrsten' gode råd om, hvordan han kan overleve i renæssancens turbulente norditalienske bystater præget af krig og ikke mindst de selvstændige krigsherrer, *condottieri*. Her skal fyrsten ikke have nogen samvittighedskvaler, og kan han ikke klare sig med det gode, må han ty til det onde: Penge, svig, snigmord. Machiavelli har imidlertid også en del at sige om krigen og

dens væsen, som Heurlin gengiver: Fyrster går i krig trods alle omkostningerne for at vise og blive belønnet for virtu, modige ambitioner, og for at skærme sig selv og deres land mod rov, mener Machiavelli.

Et af de kendteste udsagn om krigens nødvendighed kommer fra den romerske historiker Flavius Renatus Vegetius, der i 390 e. Kristus, sagde de bevingede ord "Vil du have fred, forbered dig på krig." Tråden blev taget op af den store nederlandske politiske filosof og jurist Hugo Grotius med værket *Om krigens og fredens ret* fra begyndelsen af 1600-tallet, hvilket bragte ham på linje med den katolske kirkes doktrin om krig. Han var ikke for krig i al almindelighed, men kun for den 'retfærdige' af slagsen. Derfor, pointerer Heurlin, går der en lige linje fra ham til vore dages pacifister og interventionskrige, hvis formål er at hindre diktatorer i at forbyrde sig mod menneskeheden og knægte menneskerettighederne.

Over for krigens apologeter stod forfægterne af freden, der benægtede krigens nødvendighed. Som den første gjorde humanisten Erasmus af Rotterdam det i bogen *Imod krigen* fra begyndelsen af 1500-tallet. Han var rystet af sine oplevelser i Rom, da han bevidnede pave Julius den II's erobring af Bologna. Med gru skildrer Erasmus den yderst blodige krig mod indbyggerne. Dog mente han, at krig mod tyrkerne og hedninger kunne forsvares, men ikke

mellem civiliserede europæiske nationer. Modstanden mod krig bredte sig, men så kom den franske revolution og al pacifismesnakken forstummede. Det var det revolutionære Frankrig, de skabte begrebet *la nation aux armes*, nationen under våben, hvilket i praksis betød, at kongernes professionelle hære ofte bestående af lejetropper blev afløst af soldater fra folkemasserne. Det var en udvikling, der gik hurtigt og blev forceret af Napoleon, og taget til sig af de øvrige stormagter, dog med en vis undtagelse af de angelsaksiske lande. Således har hverken Storbritannien eller USA den dag i dag nogen værnepligt.

Heurlin fører krigsmodstanden *à jour* og peger på samfundsforskere som den norske Johan Galtung og før ham i anden halvdel af 1800-tallet på aktivister som tyske Bertha von Sutter eller danske Frederik Bajer, der begge modtog den dengang nystiftede Nobels fredspris. Under Den Kolde Krig var fredsforskningen og –propagandaen i deres es. Truslen fra atomvåbnene, og som man mente, vanviddet fra MAD, Mutually Assured Destruction eller gensidige sikret udslettelse, gav ikke blot forskerne, men tillige fredsbevægelser udtømmelig næring. De ældre af os kan stadig huske påskemarcherne og den rabiate pacifisme, der især i Vesttyskland stod på grænsen af borgerlig ulydighed og siden gav ly til de tyske terrorgrupper.

Den Kolde Krigs ophør fik stor betydning for både krigs- og fredsforskningen. Verden blev med ét forandret, og en evig tilstand af demokratisk og liberalt *nirvana* syntes af indtræde. Bedst formuleret af Francis Fukuyama i *The End of History and the Last Man* fra 1992. Helt sådan gik det imidlertid ikke, og Fukuyama har da også siden modereret og revideret sine anskuelser. Den afgørende forandring var, at Sovjetunionen blev til historiens støv, og en atomar konfrontation blev virkelig utænkelig – bortset fra vedholdende sabelraslen fra Nordkorea, Iran og til dels Pakistan.

I stedet fik verden en ny form for krige, som kaldes asymmetriske. Den manglende symmetri består i, at hvor man før havde statsmagter som fjender, står det internationale samfund i dag over for lokale og regionale borgerkrigs-lignende konflikter primært i den fattige, afrikanske verden, men også visse steder i Asien, om end den tilsyneladende uendelige krig på Sri Lanka (Ceylon) fx er bragt til ophør ved en blanding af forhandlinger og jernhård militær fremfærd fra regeringens side.

Ved at citere statistikker fra ansete internationale krigs- og fredsforskningsinstitutter illustrerer Heurlin, at antallet af konventionelle væbnede konflikter er gået markant ned. Til gengæld er de asymmetriske krige vokset i tal og brutalitet. Det er dem, de internationale interventio-

LITTERATUR

ner sigter på fra piraterne ved Somalias kyst til krigen i Afghanistan. Når talen falder på Afghanistan, peger Heurlin meget rammende på det paradoks, at Danmark i det 21. århundrede både kan være i krig, hvor unge danske mænd falder eller lem-læstes, og samtidig trives i dybeste og lykkeligste fred.

Idyllen forstyrres kun af terror-truslen, der er vokset markant med offentliggørelsen af Muhammed-tegningerne. Den fordømmer Heurlin ingenlunde, men nøjes med at analysere den som faktum.

Ændret dansk sikkerhedssituation

I det afsluttende kapitel tager han Danmarks aktuelle sikkerhedspolitiske situation op. Også den er fundamentalt forandret. Fra at være en frontlinjestat i bogstavelig forstand og vogter af stræderne, er Danmark nu rykket langt ind bag linjerne afskærmet af de baltiske stater, Polen og andre tidligere Østbloklande.

De – og Finland, Norge og Sverige – er fortsat noget utrygge ved Rusland. Det giver en vis uenighed i NATO, hvor de vestlige medlemmer anført af USA satser på nye doktriner og udviklingen af evnen til at gennemføre globale indsatser. På den anden side står Ruslands nabo-lande, der ganske vist følger Vesten pligtskyldigt ved at sende tropper til både Irak og Afghanistan, men ikke bliver trætte af at gentage, at man ikke må svække Artikel 6 med dens

forpligtelse til at forsvare medlemsstaternes territorier efter musketerprincippet 'én for alle, alle én.'

Herhjemme vurderer Forsvarets Efterretningstjeneste, at der ikke er nogen aktuel militær trussel mod Danmark nu og i overskuelig fremtid. Af samme grund er det territoriale forsvar blevet omlagt til et interventionsforsvar, der – lidt ondskabsfuldt udtrykt – kan følge amerikanerne, hvor det nu skal være. Heurlin spør ikke EU nogen synderlig sikkerhedspolitisk rolle ved siden af NATO eller USA.

Det er hans tese, at småstaten Danmark i sin historie siden Christian den IV's stormagtstid har fulgt en tilpasningspolitik. Hvor den dog før søgte sikker havn i neutralitet og siden et godt forhold til Tyskland (kodeord Scavenius, men ikke kun ham), betyder tilpasning i dag en aktivistisk og udfarende militært baseret udenrigspolitik (Kosovo, Golfkrigen, Irak og Afghanistan) i tæt samarbejde med verdens eneste supermagt USA. Danmarkskapitlet er et meget anbefalelsesværdigt afsnit, så meget desto mere som Heurlin har siddet i flere af Forsvarskommissionerne.

Nu til min uenighed med Heurlin. Han skriver (side 97 nederst), at "den globale krig mod terror ikke er udtryk for civilisationernes krig. Det er krigen mellem en eksisterende verdensorden og yderligtgående, ekstremistiske, fundamentalistiske modstandere af denne verdensor-

den". Som svoren tilhænger af Samuel Huntingtons *Clash of Civilizations* (på dansk *Civilisationernes sammenstød*, der ikke er selve bogen, men en oversættelse af hans artikel i *Foreign Affairs* fra 1993 publiceret et år før bogen), kan man med rette også sige, at disse utilpassede gruppers adfærd netop udspringer af konfrontationen mellem deres ideologi kaldet islam og vores liberalt-demokratiske verden. Her er ingen broer mulige, for de ønsker kamp. Det tvinger os til at svare med samme mønt og den amerikanske præsident George Bush til at proklamere en verdensomspændende krig mod terror. Den doktrin er dog blevet forladt af hans efterfølger Barack Obama.

Mere krig end fred

Krig og fred spænder vidt og giver et næsten totalt overblik over de to afgørende fænomener i menneskehedens historie. Det er tankevækkende, at i modsætning til, hvad vi tenderer til at tro på baggrund af Den Kolde Krig og siden den globale afspænding, er det ikke fred, men krig som har domineret i de længste perioder af historien. For ganske vist sikrede *Pax Romana* fred og orden i det romerske imperium, mens langs sine uendeligt lange *limes*, grænser, var riget næsten uafbrudt i kamp enten for at erobre endnu mere land eller mod aggressive barbarer. Den romerske fred varede til cirka år

500, da de germanske horder gennembrød legionernes beskyttende ring. Den tidlige middelalder begyndte, og den var præget af alt andet end fred. Bedre blev det ikke op gennem tiden, og man behøver blot at se på Danmarks historie for at se, at krigen var normen.

I nyere tid var den længste fredsperiode tiden mellem Wienerkongressen i 1814 og udbruddet af Den Store Krig, dvs. Første Verdenskrig. Ganske vist blev der ført krige i det tidsrum som Krim-krigen mellem Frankrig og Storbritannien på den ene side og Rusland på den anden. Den amerikanske borgerkrig skal også nævnes som en krig, der forandrede USA. De hårde kampe mellem briterne mod boerne i Sydafrika kan var ligeledes væbnede konflikter.

Af vidtrækkende betydning var den russisk-japanske krig i 1905, som endte med et forsmædeligt russisk nederlag. Det var første gang en europæisk stormagt blev betvunget af et land uden for den europæiske kulturkreds. Måbende københavnere fik et indtryk af krigen, da hele den russiske Østersø-flåde sejlede for fuld damp op gennem Øresund mod Stillehavet. Her var den russiske Stillehavsfåde blevet udslettet af japanerne, og samme skæbne overgik Østersø-flåden, da den efter lang og træls sejlads omsider nåede frem. Krigsnederlaget fik følger i Rusland selv, hvor der udbrød revolution. Zarstyret var dog endnu stærkt nok

LITTERATUR

til at nedkæmpe den, men grunden til begivenhederne i 1917 blev lagt.

Om man kan kalde Mellemligstiden (1918-1939) for en fredstid er mere tvivlsomt. Ganske vist blev der ikke kæmpet, men især i 1930'erne tog oprustningen for alvor fat, især da tyskerne i modstrid med Versailles-traktaten forsøgte at bygge en højsøflåde, som kunne matche *Royal Navy*.

Desuden var tiden præget af betydelige spændinger rundt om i Europa. Polen og det bolsjevikiske Rusland udkæmpede en krig i 1920, som polakkerne vandt. Ungarn befandt sig i konstant modsætningsforhold til sine naboer Tjekkoslaviet og Rumænien, der begge havde fået store lunser af det ungarske kongerige, da det østrig-ungarske kejserrige brød sammen. Det var en meget skrøbelig fred, der herskede, og mange herunder Winston Churchill forudså, at den ville ende brat.

Efter Anden Verdenskrig indtrådte en ny fredsperiode i ly af USA's og Sovjetunionens atomarsenaler. Krig mellem de to ville føre til deres og en stor del af verdens udslettelse og var derfor utænkelig. Væk er

atombalancen nu, hvor en unipol har afløst det bipolar system. USA er den eneste supermagt, og krig inden for den vestlige verden, men også mellem en hel del andre stater er ikke nogen sandsynlighed. I stedet har vi som nævnt de asymmetriske krige rundt omkring i verden og truslen fra den muslimske terror. NATO skal nu revidere sin doktrin for at tilpasse sig den nye verdens virkelighed. I Danmark sker det via forsvarsforligene, der søger at tage højde for de nye militære realiteter.

Alt det fører Heurlin læseren igennem, og det giver både indsigt og forståelse. Til den nu forandrede, men ikke afsluttede diskussion om krig *versus* fred et citat fra historikeren Michael Böss' kommentar i *Berlingske Tidende* den 27. maj 2010: Fred [...] er noget, der kun kan sikres ved udøvelse af magt, passiv såvel som aktiv. Er det en moderne krigstænder?

Jan Jakob Floryan er cand. scient. pol & art. Han var gennem 11 år korrespondent for DR i Moskva, Berlin og Warszawa.